

Kontrollkommisjonen for Dikemark v/Kirsten
Langseth

Deres ref.:
Saksbehandler: VHE
Vår ref.: 10/7219
Dato: 03.02.2011

Spørsmål om lovvalg - Psykisk helsevernloven vs. pasientrettighetsloven - Bruk av beskyttelseshjelpemidler for psykisk utviklingshemmet kvinne

Helsedirektoratet viser til din forespørsel pr e.post av 12. november 2011. Vi beklager lang saksbehandlingstid.

I henvendelsen reises en problemstilling knyttet til forholdet mellom psykisk helsevernloven (phvl.) § 4-8 (bruk av tvangsmiddel) og pasientrettighetsloven § 4 A-5 (tvungen somatisk helsehjelp).

Det dreier seg altså om en pasient innlagt ved Psykiatrisk avdeling for personer med utviklingshemming/autisme (PPU), med diagnosen alvorlig utviklingshemming med atypisk autisme. Denne pasienten har drevet utstrakt selvskading, hun har bl.a nærmest blindet seg selv, og for å hindre dette blir det bl.a. tatt i bruk armskinner.

Spørsmålet som stilles i henvendelsen, er hvor dette tiltaket bør hjemles. Tiltaket (armskinner) ble først hjemlet i phvl. § 4-8, men institusjonen gikk etter noe tid over til å hjemle tiltaket i pasientrettighetsloven § 4-A 5.

Kontrollkommisjonen er av den oppfatning at tiltaket bør hjemles i phvl. § 4-8. Det begrunnes med at pasienten har en psykisk lidelse, dette er også bakgrunnen for hennes opphold på PPU. Institusjonen har bl.a. derfor også fattet vedtak om behandling uten pasientens samtykke, jf. phvl. § 4-4. Behovet for armskinnene kan ikke alene knyttes til en somatisk tilstand hos pasienten.

Institusjonen anfører at regelverket om tvangsmidler ikke passer på denne situasjonen. Tvangsmidler skal brukes i ekstraordinære situasjoner, mens bruken av armskinner er pasientens normalsituasjon. Det påpekes videre at armskinnene er somatisk helsehjelp, fordi man forsøker å forhindre somatisk skade. Videre finner institusjonen at fordi skinnenebruken er nødvendig i så utstrakt grad, vil de strenge saksbehandlingsreglene for tvangsmidler medføre uforholdmessig mye oppfølging og papirarbeid.

Det tillegger ikke Helsedirektoratet å ta stilling til den konkrete saken det stilles spørsmål om. Vi kan imidlertid uttale oss på prinsipielt grunnlag.

Helsedirektoratet • Divisjon spesialisthelsetjenester

Avd. psykisk helsevern og rus
Vårin Hellevik, tlf.: 24 16 33 43

Postboks 7000 St. Olavs plass, 0130 Oslo • Besøksadresse: Universitetsgata 2, Oslo • Tlf.: 810 20 050
Faks: 24 16 30 01 • Org. nr.: 983 544 622 • postmottak@helsedir.no • www.helsedirektoratet.no

Ut fra forelagt informasjon, er direktoratet av den mening at tiltaket bør hjemles i psykisk helsevernloven § 4-8. I tvangsmiddelforskriften § 3 første ledd litra a, ramses opp hva som kan regnes som mekanisk tvangsmiddel. Dette er tiltak som forhindrer pasientens bevegelsesfrihet, herunder ”..skadeforebyggende spesialklær”. Direktoratet anser at armskinnene vil kunne anses å være skadeforebyggende spesialklær. Vi er enig i kommisjonens resonnement i forhold til valg av regelverk. Selvskadingen og tiltaket armskinner henger sammen med pasientens psykiske lidelse. Tiltaket er inngripende og skal forhindre ekstrem og uhåndterlig selvskading. Bestemmelsen om tvangsmiddel er derfor egnet. I henhold til pasientrettighetsloven § 4A-2 annet ledd skal undersøkelse og behandling av *psykisk lidelse* uten eget samtykke, bare skje med hjemmel i lov om psykisk helsevern.

Skinnebruk er av noe mindre inngripende karakter enn for eksempel det mer vanlig brukte tvangsmiddelet belteseng. Skinnene har videre karakter av å være et permanent skadeavvergende tiltak som benyttes overfor psykisk utviklingshemmede (men mer inngripende enn for eksempel hjelm), som typisk hjemles i sosialtjenesteloven kap. 4A. Disse to forhold må få betydning for hvor strengt man skal tolke phvl. § 4-8 og tvangsmiddelforskriften i denne saken.

Institusjonen oppgir at dersom tiltaket skal hjemles som et tvangsmiddel, ”*medfører dette at hun skal ha legetilsyn hver 8 time. Siden skinnene tas av og på flere ganger i døgnet skal det fattes spesialistvedtak etter § 4-8 og det skal skrives en konkret begrunnelse i journal*”.

Direktoratet synes dette høres ut som en unødvendig streng tolkning av regelverket. Etter det vi forstår baserer ikke sykehuset denne praksisen på at dette anses nødvendig av hensyn til kravet om faglig forsvarlighet, snarere tvert imot.

I henhold til phvl. § 4-8 skal faglig ansvarlig fatte vedtak om tvangsmiddel. Det fremgår i tvangsmiddelforskriftens § 7 tredje ledd at ”*Bruk av tvangsmidler skal vurderes fortløpende*”. Hvor hyppig faglig ansvarlig skal vurdere tiltaket (kravet er altså ”fortløpende”), må vurderes konkret etter forutsigbarheten i situasjonen, hvor lenge tiltaket har vart og hvor inngripende tiltaket er. Det fremgår videre av bestemmelsen at pasientens skal ha kontinuerlig tilsyn ved bruk av tvangsmidler. Helsepersonellet som har tilsyn, skal fortløpende vurdere om skinnene kan tas av. Kompetent personell må fortløpende vurdere om skinnene sitter for stramt og lignende. Dersom tvangsmiddelet ikke kan opphøre etter 8 timer, skal årsaken til dette nedtegnes. Denne vurderingen bør gjøres av faglig ansvarlig, men behøver ikke gjentas, som sykehuset synes å legge til grunn.

Det er et spørsmål om hvor lenge armskinnene kan tas av, før det må fattes et nytt vedtak. Hvorvidt perioden har vært så lang at det bør fattes nytt vedtak må vurderes konkret. Dersom skinnene tas av for å gjennomføre stell, er det ikke nødvendig å fatte nytt vedtak. Situasjonen med bruk av armskinner kan igjen tilsi en noe lempelig tolkning her, hvor man godtar at det opprinnelige vedtaket gjelder selv om det har vært opphør av noe varighet.

Avslutningsvis vil vi bemerke at vi ser at når pasienten tilbakeføres til kommunen, vil tiltaket med armskinner kunne hjemles i sosialtjenesteloven kap. 4A. Direktoratet er

klar over at det er behov for en gjennomgang av tvangsregelverket i helse- og sosiallovgivningen, fordi regelverket i dag til dels er uoversiktlig og lite konsistent.

Vennlig hilsen

Arne Johannesen e.f.
avdelingsdirektør

Vårin Hellevik
seniorrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk

Kopi: Helse –og omsorgsdepartementet
Oslo universitetssykehus HF, klinikk psykisk helse og avhengighet, Avd pers
med utv.hemn./autisme (ref SBWINO/SBWINO)